

**MUDROST I ZNANJE ILI KAKO BITI INTELEKTUALAC
U SAVREMENOM DRUŠTVU SPEKTAKLA**

**KNOWLEDGE AND WISDOM OR HOW TO BE AN
INTELLECTUAL IN THE CONTEMPORARY
SOCIETY OF SPECTACLE**

Sažetak

Nekad ranije, u doba transparentnijih međuljudskih odnosa, češće medijske (i intelektualne) teme su bili ljudi. Danas, za potrebe skrivanja najvažnijih „vlasnika moći“ međunarodnih odnosa, ukazuje se i na pomjerene ciljeve tzv. patokracije kroz tzv. spektakl-događaje. Važnim povijesnim događajima njihovi autori ili „inspiratori“ nekad su se rukovodno hvalili, karijerno i sa značajnom ambicijom dičili se njima, te se općenito znalo za „njihovo autorstvo“. Savremeno, inače vrlo „otkriveno doba“ za široke i neupućene narodne mase, paralelno postaje sve više mjesto „prikriivanja za elite“ ili mjesto „mimikriranja utjecajnih elita“. Tako elite i „elite“ lakše vode za ruke široke narodne mase ili čine to linijom pristanka na inače nezamislive stavove, neprirodne ideje, radnje ili stanja u pojedinim društvenim zajednicama. Anomija je nemogućnost da nečemu tako ne baš lahko opisivom u društvu date ime. Živimo u mikroanomičnim društvima, nema sumnje. A anomična društva rađaju anomično novinarstvo i intelektualce.

Ključne riječi: *anomija, bh. društvo, protesti, medijski spektakl, framing, moderni intelektualci, mudrost*

Summary

Sometime before, in the era of more transparent interpersonal relations, people were among frequent topics in media and intellectual discourse. For the purpose of hiding the most important international relations' "owners of the power", in the present moment, the emphasis is on the shifted goals of so called patocracy through so called spectacle events. Once upon time the people behind (or instigators of) important historical events were boasting with their 'managerial' role, emphasizing how it helped their careers, burning ambition in making known 'their

masterminding role' known to everyone. The contemporary and very 'overt' era for wide and ignorant masses, gradually turns into the hiding place for 'elites.' Otherwise, it becomes the place for 'mimicking influential elites.' Therefore elites and 'elites' lead the masses. Or they utilize the line of least resistance to accept, otherwise unimaginable attitudes, unnatural ideas or conditions in certain communities. The anomy is hard to categorize because of the inability to pin a name to an elusive social feature. Without a shred of doubt, we are living in micro-anemic societies. Anomic societies do create anomic journalism and intellectuals.

Keywords: *anomy, BH society, protests, media spectacle, framing, modern intellectuals, wisdom.*

Svaki društveni događaj je ambivalentan u teorijskom pogledu, u praktičnom smislu te svojoj potonjoj prezentacijskoj pojavnosti. Upravo stoga što je *dvostruk* – izaziva najčešće i u najmanjem opsegu vidljivo *dvojake reakcije* iz ljudske okoline. Za jedne su tako događaji iz februara, marta i aprila 2014. godine u Sarajevu (i nekoliko većih bosanskohercegovačkih gradova) nazivani građanski nemiri,¹ za druge paljevina i pobuna demonstranata; za jedne su bili kolone socijalno nezadovoljnih, za druge grupe plaćenih i

---

¹ Otprilike 6. ili 7. februara počeli su protesti građana najprije u Tuzli, potom se preselili u Sarajevo, Zenicu, Bihać, Mostar i nešto kratko u Banju Luku i nekoliko manjih bh. gradova. Trajali su gotovo tri i po mjeseca, a najduže i najokrutnije su se ispoljili u glavnom gradu Bosne i Hercegovine, Sarajevu. Zapaljen je državni federalni Arhiv sa nenadoknadivim gubicima rukopisne građe, zgrada Predsjedništva države, kantonalna upravna zgrada i dio zgrade Općine Centar u Sarajevu, važnije upravne zgrade u Tuzli, nekoliko privatnih objekata i hotel u Bihaću, sjedište SDA i HDZ-a u Mostaru te neke manje zgrade, automobili i saobraćajna signalizacija u Zenici... Pod sloganom borbe za socijalni status, društvenu pravdu i smanjenje korupcije, u jednom trenutku su prerasli u izravnu uličnu borbu za promjenu političke vlasti. A aktualna bh. vlast je uspostavljena 2010. godine na općim izborima i u većini je socijaldemokratska politička opcija, mada je na različitim nivoima vlasti različito koalirala. Framing ili političko uokvirivanje ovih demonstracija predstavljali su tzv. plenumi građana i građanki koji su učestalo u večernjim satima upražnjavali tzv. neposrednu demokratiju i iznosili svoje zahtjeve za korekciju izvršne vlasti te sami nudili konkretna kadrovska rješenja za izvršne organe vlasti. Ova višemjesečna nastojanja rezultirala su promjenom Kantonalne vlade u Tuzli, padovima premijera i dijela kantonalnih vlada u Sarajevu, Bihaću i Zenici, dok je politička situacija u Mostaru ostala na ranijem statusu quo. U Banjoj Luci su kratkotrajni protesti svedeni na zahtjeve za smjenu aktualnog rukovodstva boračke organizacije RS-a, ali nisu postigle ni taj niti neki drugi cilj. U Banjoj Luci su protesti naprasno prestali, očito bivajući iluzija „jedinstvenog građanskog aktivizma“ i opsjena namijenjena publici u federalnom dijelu BiH. Na godišnjoj konvenciji Stranke za bolju budućnost (SBB) Fahrudin Radončića, medijskog magnata iz Sarajeva i državnog ministra sigurnosti održanoj u Zenici, pozvani su i prisustvovali svi federalni plenumaši te se tako i formalno obznanio fluidni framing, koji je pripadao ovoj političkoj opciji.

izmanipuliranih, zavedenih i zbunjenih. Jedni vele revolucija za nasilnu smjenu vlasti, drugi vele izrežirani antivladin puč; za jedne moderni ulični performans, za druge „kavijar-plenumski-performans“.² I, uistinu, u općem (ne)raspoloženju građanstva BiH najmanje ovoliko raznoliko su doživljavani, percipirani pa i komentirani tromjesečni ulični događaji na raznim online portalima, u neposrednoj izravnoj komunikaciji u svakodnevnicu života i u specifičnim „usmjeravanjima“ kroz „plenume građana“, u čemu su veliku ulogu odigrali bh. intelektualci i pseudointelektualci.

Kao i drugdje diljem svijeta, i u savremenoj Bosni i Hercegovini događaji se smjenjuju kao na traci, posebno događaji u izbornim godinama, kakva je bila turbulentna 2014. godina. Spomenuti ulični događaji, pogledaju li se sa duže vremenske distance, bili su dobro organizirani, dobro simulirani i medijalizirani – sve istovremeno – da bi se moglo ostaviti imalo sumnje kako su u nekoj svojoj fazi bili spontani ili posve slučajni. Događalo se tih proljetnih i dijelom ljetnih dana društveno stanje slično kako društvene i komunikacijske pojave imenuje zagrebački komunikolog bosanskih korijena Sead Alić, pravi *komunikacijski stampedo* kao nastavak ranijeg uličnog stampeda. Naime, više od dva mjeseca ulice glavnog grada države BiH su bile neprohodne. Njima se nije odvijao ni gradski, ni privatni ni neki specijalni saobraćaj. Bez saobraćanja i kretanja ljudi i roba nema normalnog ekonomskog, urbanog života nigdje na svijetu.

Medijsko posredovanje proklamira visoka načela, ali budi niske strasti

Zbiljski kao terenski *stampedo nereda* praćen je frazama, riječima, zahtjevima, temama, idejama i sve se mijenjalo brzinom sličnoj svjetlosti koja poglede trenutačno zasljepljuje ukoliko poglede usmjerimo izravno ka svjetlosnom izvoru Suncu. Stoga, zbog „optičke varke“, jednostavna i kratka pitanja obično ne dobijaju takve odgovore, poneka kratka i jednostavna pitanja ostanu dugo bez jednoznačnih i istinitih odgovora.

U ovom stampedu, istina, ima i sunca i lijepog zraka, jer se radije „događanja naroda“ odvijaju po lijepom vremenu. Nešto teže po ružnom i hladnom vremenu, po kiši ili susnježici, a pogotovo po snijegu i za vrijeme poplava. I

---

² Jedan od bitno različitih komentara na događaje u BiH dao je povjesničar iz Zagreba Zlatko Hasanbegović pod naslovom „Tvornice radnicima, zemlja seljacima, sva vlast plenumima“ u sarajevskom dnevniku „Oslobođenje“ gdje je upotrijebio ovaj modificirani bodrijarovski termin „kavijarska ljevica“ kao svoj, nešto drugačiji asocijativni izraz (tekst je objavljen u podlistku „Pogledi“, 24, od 15. februara 2014. godine).

u ovim okolnostima ona *dvojnost* s početka teksta, ta ambivalencija kao *minimalna dvostrukost* nas zbunjuje. *Pro et contra! Za i protiv!* Nažalost, taj nas *dicha*³, dios, dvojnost naučava i dijeli – ja tamo ti ovamo. Jedni su za revoluciju, za smjenu vlasti, za puč, drugi su za red, za mir i normalan saobraćaj. Naravno, mnogo je veći broj kombinacija, mogućnosti, želja i zahtjeva u ovim odnosima *za i protiv*. Onovremeno, bila je to zanimljiva i teško uhvatljiva *bosanskohercegovačka anomija*, anomija kao teorijska i praktična oznaka i termin koji pokazuje nemogućnost da tom nečemu toliko prisutnom u društvu date ime. Nečemu obično tako zornom, tako vidljivom i primjetnom, da naprosto date kakvo-takvo smisljeno ime, naziv, odrednicu uz pomoć koje većini postaje jasno šta se to događa na datom mjestu ili u datom prostoru. O čemu se radilo kod uličnih nereda i demonstracija u proljeće i ljeto 2014. godine u Bosni i Hercegovini? Moglo bi se na početku s lakoćom konstatirati da se, već nakon nekoliko sedmica, prije moglo govoriti o pravoj *dirkemovskoj anomiji* u životu, u „svijetu života“ i u svijetu novinarstva i intelektualnog govora, nego o nečemu drugom, jednostavnijem, prilježnijem, lahkopojmljivijem. Makar je došlo do podjele i samog javnog mnijenja, oprečnih stavova u bh. mikrodruštvenoj zajednici.⁴ Ako je uopće moguće jednostavno konstatirati da je određeno društvo u datom konkretnom trenutku anomično društvo, onda je prilično neizostavno zaključiti da je po svojoj formi, a naročito po sadržini, ovdje u ovim događajima u Bosni i Hercegovini bilo riječ i o anomičnom novinarstvu.⁵

---

³ Grčki *dicha* označava dvostrukost, dvojnost, sastavljeno kao dvojno, označava i cijepam, siječem, dok u filozofskom ozračju znači logičke podjele u dva člana, dvočlanost... Pogledati šire u *Rječniku stranih riječi* B. Klaića (Nakladni zavod MH, Zagreb, 1987. godine, str. 294).

⁴ Koja je isključivala stavove mnijenja iz manjeg bh. entiteta ili Distrikta Brčko; demonstracije su postojale samo u gradovima sa bošnjačkom većinom – Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru, Bihaću, makar se jedno vrijeme pokušavalo „dokazati“ da je posrijedi opći narodni bunt na djelu. Banja Luka i gradovi u RS-u kao i Brčko ostali su mirni i nezainteresirani za „težak život“ drugdje, makar su u vrlo teškoj ekonomsko-socijalnoj situaciji.

⁵ Međutim, u vremenu spektakularizacije događaja i realnosti javlja se medijska glad. Ove je događaje bilo ponekad potrebno izmisliti. „U slučaju katastrofe, novinari i fotoreporteri stižu prije pomoći. Kada bi mogli, stigli bi i prije katastrofe, a najbolje bi bilo izmisliti ili izazvati događaj kako bi prvi imali vijest“, veli Baudrillard u knjizi „Inteligencija zla ili pakt lucidnosti“. S tim u vezi, kako bi se izbjegao eventualni informacijski vakuum, mediji u pomoć prizivaju *fast thinkese* (Pjer Burdije, „Narcisovo ogledalo“), koji postaju glavni-sporadni izvori informacija. Više se mediji i novinari, pa tako ni urednici i vlasnici medija ni ne brinu za zbilju i „svijet života“ i „svijet protesta“, već se bore za komentatore. Komentirajući jedne te iste događaje, oni se utrkuju da sa najrazličitijih aspekata kao osiguraju utisak *live* prijenosa, ili uživo prijenosa, a ustvari samo žele održati visoke rejtinge gledanosti i visoke frekvencije spektakla iz naše svakodnevnice. *Fast thinkeri* su dva-tri mjeseca u sarajevskim medijima ponajviše stvarali privid diskusije, plasirali nove teorije, otvarali nove prostore za raspravu i sve češća mimoilaženja. Ovdje su proteste građana

U nastavku ovoga teksta namjerno održavam metodološki koristan okvir – *višesmisleni nasilni događaji nikad ne dolaze sami*. Oni se dobro organiziraju i dobro režiraju. Potom i dobro „uokviruju“ – medijski fremiraju. Naime, nema u teoriji događaja „samoproizvedenih događaja“ u smislu u kojemu Kreator stvara *ex nihilo*. To je samo Njegova privilegija kao perenijalna mogućnost tzv. *višeg svijeta*. Sve ostalo iz tzv. *nižeg svijeta* ravna se po *nižim parametrima* o događajima i ljudima. A novinarstvo čine konkretni i zemni događaji i ljudi. Naime, teorijski se sve poruke, informacije i slike mogu podvesti pod ovo udžbeničko stanje definicije – izvještavanja ili novinarski sadržaji svih žanrova sačinjavaju se, prave se i diseminiraju o *događajima* ili o *ljudima*.

Nekad ranije, u doba transparentnijih međuljudskih odnosa, češće su teme bili ljudi. Češće od samih događaja. Danas, u nešto izmijenjenim globalnim i lokalnim društvenim odnosima, za potrebe *skrivanja najvažnijih ljudi, fabriciraju se* događaji. Stoga su događaji u savremenosti sve sličniji i sve učestaliji u svojoj uniformnosti, jednoobraznosti, istosti, neoriginalnosti i ponovljivosti. Sjetimo se na trenutak serije uličnih protesta i *uvoza demokratije* u bliskoistočne i srednjoistočne države, serije kijevskih, krimskih, donječkih referenduma o neovisnosti, uličnih paljbi, snajperskih smrti. Takvi, fabricirani događaji nastavljaju trajati po istoj uniformnoj matrici, spirali „odvrtanja-zavrtanja događaja“ kao potencijalnih tempiranih „bombica“ zvanih „geostrateška burad-baruta“ *kontroliranih nereda*. Takvi događaji se tako događaju ili češće „događaju“ iz onog čarobnog *hokus-pokusa* in vivo. Važnijim povijesnim događajima njihovi autori ili inspiratori nekad su se hvalili, što je danas obrnuto – pravi autori fabriciranih događaja ostaju nepoznati ili se skrivaju.

Jedno od svojstava naše savremenosti tako postaje i ovdje dvojako – tzv. *otkriveno doba za mase* preko enormne senzacionalističke upotrebe društvenih mreža i sve više *doba prikrivenih elita* ili mjesto mimikriranja elita moći, tih zanimljivih slojeva patokracije. Dvostruki standardi otkrivenih i prikrivenih zasad dobro funkcioniraju, po principu gospodara i roba. Tako elite lakše „vode za ruku“ široke narodne mase.

---

učestalo tumačili tzv. medijski akademici iz Londona (via Beograd) sa hrpom načelnih fraza o demokratiji i socijalnoj pravdi. Medijski spektakl se inače najlakše prepoznaje po tome što medijski izvještaj ili medijska istraživanja nimalo ne sliče realnosti faktografije o kojima govore. Oni naprosto postaju „izmještena mjesta pseudodogađaja“ ili pseudozainteresiranih strana jer koga više boli gladan zenički stomak: zeničkog sirotana ili londonskog akademika? Njega uvijek bole „tuđe brige“ jer ga uistinu ništa konkretno ne boli i ne nedostaje mu, osim medijske slave i medijske prezentacije, te tako spadaju u tzv. neautentična sebstva.

Svakako nije sve izgubljeno – katastrofične teze služe za proizvođenje straha

Događaji u socijalnom prostoru, pored ostaloga, mogu biti definirani ili uočeni kao: projekti i kao procesi. Dok projekte karakterizira proizveden, iniciran, često šokantan početak i tok, kontrola i pokušaj usmjeravanja, dotle procese karakterizira prirodan, sporiji, dosadniji tok, kontrola i usmjeravanje. Tako stvari konceptualno stoje i u BiH. Pola godine prije otpočinjanja uličnih nemira u Sarajevu i drugdje u utjecajnom britanskom listu *Gardijanu* najprije su najavljeni ovi događaji, a potom su se ostvarili – počev od 5. ili 7. februara 2014. pa vjerovatno do okončanja političkih izbora i uspostave nove zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Ono što je ovdje postala „mala nepoznanica“ sociološki i iskustveno izraslo je na poznatoj Napoleonovoj izjavi: „Revolucije izvode jedni, a njima se obično okoriste neki sasvim drugi.“ Tuzla, Sarajevo, Mostar, Bihać, Zenica gradovi su tzv. revolucije koju su izveli naizgled sitni, mali građani gladni i siti svega i svačega u „mikrokozmi Balkana“. Nesumnjivo su njihovi ljudski životi i osobne sudbine glavna briga i posao kojem se trebaju posvetiti jednako i nositelji političke i ekonomske kao i socijalne, kulturne, akademske, religijske ili nevladine moći. Najzačudnije svojstvo svih nemira bila je ta nekako građanska, a ipak tako bošnjačka revolucija. *Nema joj para u Evropi*. Bošnjačka pozicija dihotomnosti *par excellence* govori da su Bošnjaci manjina u Evropi, stvarna kreativna sirotinja na Balkanu, postgenocidna, postratna, postsocijalistička, postkonfliktna, postbošnjačka spektaklom svakodnevlja zanemarena, medijatizirana, besposlena, intelektualno nedostavno promišljena, bošnjačka većina kao *bošnjačka dihotomija* u anomiji trajanja. Nisam posve sigurna, ali kao istraživač sam svakako i dalje živo zainteresirana razumjeti stanje u kojemu svakodnevno obitavam i pokušavam promišljati okolinu te predmnijevati budućnost.

I traje to tako mjesecima, blokira se centar grada Sarajeva, jedni unutra, drugi okolo, teško se ljudi i robe kreću, potreba za slobodom kretanja tek se osjeti kad vam je ponestane, kao i svega drugoga u životu. Glavni slogan je „dvadeset godina ste nas pljačkali, neka sad dođu drugi na vlast!“, otprilike. To je bila tzv. opoziciona sloganska rečenica ili nekoliko sličnih. Pošto je ovako *masovna*, teško je u nju povjerovati. Ako je zločin u ratu individualan, onda je zločin na vlasti također individualan. Inače, nema konkretne i praktične koristi od bilo kakvih poopćavanja nerada, nekompetencija, neznanja ili nesposobnosti. Vlast nije kolektivna, makar se tako doima, jer je po ukupnim rezultatima kolektivni čin i djelatnost. Ali vlast čine konkretni ljudi, konkretna imena, prezimena, osobne biografije, originalni radovi, originalni neradovi... Ako su svi isto krivi, onda nije niko pojedinačno i

konkretno kriv i odgovoran. Ove vrste „navučenih maglenih oblaka“ su vrlo opasne. Svako ima ime i prezime, svoju političku i pravnu odgovornost. Svako je veoma konkretan. Ima svoju biografiju, uzlaznu i silaznu putanju. Nema niko tuđu ili zajedničku biografiju, čak ni u konclogoru nije tako. Svako ima svoj broj. Logoraški broj. I svoju sudbinu. I smrtni lijes (tabut) ima svoj broj kao i grobna lokacija. Izuzetak su samo masovne zločinačke grobnice.

U sferi javnog govora, javnog argumentiranja i masovnog proizvođenja poruka i prijenosa do publike događao se upravo takozvani „anomični javni diskurs“ ili „anomični medijski diskurs“ i „anomično intelektualno govorenje“.

Izostao je konkretan, argumentiran govor, činjenice, dokazi i čisti denotativi. To zahtijeva svako profesionalno javno argumentiranje i novinarstvo. Izostali su denotativi, fakti, podaci, činjenice, faksimili, dokazi, argumenti da bi bilo argumentirano, vjerodostojno i da bi bilo usmjeravajući i prosocijalni, a ne propagandni faktor u društvenim tokovima i procesima. To je posao manje-više svakog nezavisnog novinara i intelektualca. U protivnome, javnošću dominira propagandni govor. Javni nastup postaje pojeftinjeni trendi mit. Kako pronaći *izgubljeni argumentirani društveni govor*, novinarski govor, politički govor, intelektualni govor pluralnih stavova, stabilnih ideja koje su omeđene bosanskohercegovačkim granicama i bosanskohercegovačkim omnibusom? Nema ga jer se zagubio. Započeo svoj paralelni život neovisan od istine i snage argumenata. Više ga istina ne obavezuje. Samo društvene zajednice osjetljive na istinu, pravdu i argumentirane učinke (što je stoljetna tradicija ovog regiona, ma kako ga dezavuirala trenutna uškopljenost postmodernističkih geopolitičkih silnica) će preživjeti zastrašujuće ubrzane tokove globalizacije i unifikacije svijeta i svijesti. Ako se pak javni govor posve otuđi i odmetne, ako paralelni svijet manipulacija i svakodnevnih laži preuzme vođstvo i u srcu same profesije informiranja, novinarstva, nakon izgubljenog intelektualnog argumentiranog govora, doći će izgubljeni moralni i sociološki okvir postojanja i izgubljeno povjerenje u bitak trajanja. A to su već zajednice rasapa, zajednice propasti i budući arheološki ništavni nalazi, čemu se ne želim primicati.

Kao da nas same opominje konzistentni komunikolog i filozof Jean Baudrillard u knjizi „Inteligencija zla“. Tamo nas autor podsjeća da nakon prve generacije simulakruma (zamjena za zbilju) oličenih u teatru i gipsanom anđelu, druge generacije simulakruma oličenih u filmu i fantaziji, te nakon treće generacije simulakruma oličenih u iluziji interneta dolaze četvrta i peta generacija. Ova, četvrta forma simulacija se virtualno širi na račun ili

(u)mjesto empirijskih kao zbiljskih cjelina, dok u petoj generaciji nastaje novi svijet *konstruiran* kao *kibersvijet* posve *izvan stvarnosti uopće*. Tako se otvara prostor za *otužni spektakl* svake vrste, od političkog, ekonomskog, kulturnog, bankovnog, novčanog, zdravstvenog, obrazovnog, do medijskog i događajnog. Polahko ali sigurno ovdje u našim okruženjima odškrinjavamo vrata četvrtoj i petoj generaciji simulacija koje je Baudrillard tako dobro anticipirao. Dok se odvija medijski spektakl građanstva, tako primamljivo zvučeći, publika i građani uopće nemaju svijesti o simuliranim događajima, njihovim vinovnicima ili stvarnim autorima i vlasnicima njihovih sloboda i golih egzistencija. To je djelatno Baudrillardovo *simulirano kao linearno ubrzano i medijalizirano vrijeme*, posebno tehnološki već vidljivo na našim ulicama. Takvo moderno društvo i civilizacija ne mare za bol drugih ljudi, stoga socijalnim kretanjima bezuvjetno linearno nameću svoj *framing*. Tako jednostavno početna ravnodušnost masa (publike) vodi u jednoobraznost ponašanja i percepcija. Čak i najbliže događaje, neki svoj komšiluk pratimo kao slike ili informacije o događajima, a ne kao neposredni akteri. Nama se naša stvarnost ponavlja ne kroz iskustvo, već kroz tehnologije i to najprije komunikacijske tehnologije, lucidan je ovaj autor. Kako onda pomiriti i ostvariti ideale ljudske slobode, ako to više ikome mudrom pada na pamet i kako od medija tražiti i dobiti da ostvare svoje prosvjetiteljske mogućnosti i emancipatorske ideje gdje se nikome ne čini nepravda? Drugdje pa i ovdje gdje smo?! Šta je sa istinom u medijima i istinom u intelektualnom govoru? A šta je sa fikcijama i iluzijama u medijima? Doista, veliki filozof Nietzsche je u jednom periodu svoga života ozbiljno zagovarao da se istina mijenja iluzijom ili fikcijom, da bi je preuzevši čak i sam Baudrillard kao primamljivu ideju dosljedno radikalizirao, ne bi li, kako je mislio, „usporio“ propast (Zapada). U „Inteligenciji zla“ autor rezignirano veli: „Ideja dekadentnosti Zapada je dio njegovog kulturnog jezika. Zapad je uvijek uživao u zamišljanju vlastite smrti. Ne pokušavam izreći protutežu Zapadu (...). Napredak je samo proizvod potrošačkog društva jer postoji na traci ‘novog’ konzumerizma’ (Baudrillard 2006). Ali znajući sve ovo, meni se, kako vrijeme prolazi, kako koja medijska i politička varka⁶ bude otkrivena i

---

⁶ Kad je domaća rediteljica Jasmila Žbanić u subotu 8. februara napisala da „reakcionarni mediji sabotiraju demonstracije i prikazuju ih kao akciju obezglavljenih ljudi“, na portalu H-Alter direktno obmanujući javnost izjavom: „Jučer su mediji objavili da je kompletan Arhiv BiH spaljen. To je bila laž“, reagirao je običan čovjek, iz naroda, vatrogasac, jer se izgleda niko kompetentniji nije usudio suprotstaviti zvučnom imenu i prezimenu iz bh. kulture filma. Mustafa Čutahija, vatrogasac iz Sarajeva, živi svjedok paljevine Arhiva je u utorak 4. marta napisao: „Uvažavam Vaš umjetnički renome, ali ne mogu preći preko Vaših politikantskih istupa u javnosti (...). Cijeli svijet je vidio samo Vi ne. Politikantstvo i o kojem govorim posebno se odnosi na Vaše neprimjereno 'marškanje' visokih zvaničnika R Hrvatske, R Srbije i R Turske (...). Tokom agresije na BiH, moju domovinu, i moj grad od požara sam čuvao neprocjenjivo vrijedne dokumente Arhiva BiH smještene u zgradi

deplasirana intelektualna laž, biva sve teže oko uma ali i oko srca. Ovaj tračak ljudskog samopriznanja i umanjene nade u „bolje sutra“ je svijest o bespućima *moralnog vakuuma intelektualaca* koji svi zajedno proživljavamo, svaki novi dan. A toliko smo već prevara i manipulacija svi preživjeli kao postgenocidno društvo, u političkom sistemu izgrađenom na tom faktoru. No, i dalje kao hipnotizirani participiramo u svakoj budućoj namještenoj igri. Kao da nam je to postala neka naša, nova medijska kultura samoporažavanja i svejedno – i dalje uporne participacije u svemu oko nas. Bolno ali tačno – samo tako, izgleda, uz pomoć tehnologija možemo kao civilizacija njegovati „savršeni zločin“, stanje u kojemu u globalnom selu jesmo danas – naivno pri uvjerenju da tehnologije (mediji) nude zlo samo kao informaciju, a ona nas ne boli jer se događa „tamo daleko“, dok za druge ne marimo što postaje oblik našeg kulturnog istrebljenja.

Stoga ću bodrijarovski kazati da je i naše bh. zlo kao svako zlo *inteligentno*. Zlo nas misli, a ne mi njega. Zlo nije moralno. I njegova inteligencija stoga ne može biti moralna. Zato su intelektualci pokleknuli. Politika je središte tog zla: zbog povlastica i korupcije. I ekonomija (novac, moć) je dio te inteligencije, jer ga stalno želimo imati i istovremeno želimo ga se riješiti. Novac kao forma prljavog posla nije više samo u „rukama židovskih bankara“ kao nekad, već se proširuje svuda po društvenom tkivu i stoga novo društveno tkivo postaje ukleto.

Pojačati solidarnost i osloboditi se intelektualnih orvelijanskih mantri u BiH

I na lokalnom planu u Bosni i Hercegovini se ova filozofija lahko dijagnosticira. I ovdje kao i drugdje fali ne samo povjerenja u vlast već fali povjerenje u intelektualce i novinare. Mase sanjaju univerzalni san, da sva politička elita jednoga dana dadne ostavku. Tako bi onda svi masovno proživjeli katarzu. A to je tek naša prava maska. Ako je skinemo, riskirat ćemo bolni susret sa stvarnošću i sa odgovornošću, jer je danas, smatram,

---

Predsjedništva BiH (...). Ni tad nisam dozvolio da ta zgrada izgori. Zato sam i tog 7. februara bez truna dvoumljenja krenuo u spašavanje zgrade i dokumentacije (...). Zato neka Vas je stid, gospodo Žbanić, što ste pokušali svjetsku javnost obmanuti o tom gnusnom činu. Pitam se šta bi Esma i Jelena, Muhamed i Ivan, sva ova djeca koja rastu i žele znati historiju naroda sa ovih prostora imali reći o tome. Valjda ću za svog života saznati odgovor na pitanja koja sebi svake noći (...) postavljam.“ Ova dijaloška sekvenca pokazuje kolika je zrelost i mudrost prisutna kod prosječnog građanina Sarajeva i Bosne i Hercegovine naspram plitkoće jedne nekoherentne intelektualke.

svaka individua za nešto odgovorna. Nisu to samo vladajući pojedinci. Koruptivna je i inteligencija.⁷ I pritom još cinična, pošto se najčešće intelektualci rado oslobađaju ideja koje su ih nekoć nadahnjivale. Dok su intelektualci, posebno neki, umno nestalni, masama pripada brojnost, kvantitet i svojstvo lukavosti. Oni je pokazuju ravnodušnošću kojom kažnjavaju razne političke pronevjere, veli Baudrillard. I mi to lahko prepoznamo na našim ulicama i među našim intelektualcima. Tako bi, sanjaju mase, ponajprije trebalo poraziti političare, jer bi ih poraz doveo do stanja beznačajnosti. Dok se to ne dogodi, masama ostaje samo *spektakl*, a intelektualcima *ironijski užitak*. Stoga je, veli Baudrillard, naivno žaliti za masama u *društvu spektakla*. Oni su otuđeni i željni spektakla. Na tom mjestu nastaje spoj indiferentnosti i spektakla svaki dan, tako da učestao spektakl postaje jednak zloćudnom obliku razvrata. A što su brojnija *inteligentna bića* (realno i virtualno), to će biti rjeđe dobro *mišljenje i mudrost* (Baudrillard 2006: 172). Istina, mi smo kao civilizacija superiorni u inteligenciji, ali ne i u etici i mudrosti, isti smo kao i sve prethodne ili buduće generacije. Trebalo bi stoga zabraniti ovaj *jeftini trijumfirajući evolucionizam*. I u BiH kao i drugdje slika današnjice je odraz postmoderne kulture – kao pobjeda slike nad riječju. Pobjeda fikcije nad zbiljom, iluzije nad dobrom, pobjeda površnosti nad dubinom, pobjeda stila nad sadržajem i pobjeda označitelja nad označenim.

Nije, nažalost, samo BiH poprište toliko mnogo krivde na planeti Zemlji. Samo se tako doima, dok čovjek pogleda TV ili omiljeni website iz nekog od ovih ranije pet-šest spomenutih bh. gradova. I to nimalo ne umanjuje bol, stagnaciju, sirotinju naše neostvarene želje i slomljene mogućnosti da sve snove odsanjamo za samo 20 ili manje godina. Kako ohladiti ulični i komunikacijski stampedo?

Postmoderna nudi sve i svašta, zato je nastupilo ovo naše virtualno, elektronsko, spektakularno i zavodljivo doba. Vašar ideja, vašar vizija, buhljak svega i svačega. Čini se da je ponajviše onih koji su se samo okoristili ovim uličnim događajima. A nimalo im ne pripadaju. I žive na „visokoj nozi“, profitirali su od blizine vlasti, imaju bankovne račune, a bore za socijalu, vrlo neuvjerljivo. Onaj bodrijarovski „ljevičarski kavijar“ na

---

⁷ U vrlo dobroj knjizi koja je izašla upravo 2014. godine stručnjak za pitanja i politike na Bliskom istoku, diplomata i publicista Zlatko Dizdarević, pod nazivom „Dešavanja na Bliskom istoku i međunarodna sigurnost“, tumačeći tzv. „arapsko proljeće“, spominje i u ovim događajima prste tzv. globalne elite intelektualaca. Preko noći su aktivirani opozicionari iz Londona, Istanbula, Beograda i odgovorili su sa „too little too late“ (suviše malo – suviše kasno) nazvavši ih posve opravdano pseudointelektualcima, kakvi su se o demonstracijama u BiH oglašavali iz Londona, Beča, Beograda i Zagreba...

pladnju za ubrzani i neodgovorni karijerizam. I to je rezultat onih zastrašujućih ubrzanih procesa spomenutih na početku teksta, ubrzanih događaja i ubrzanih ljudi, rezultat *luđačke košulje* koja se ne skida na ulici. Ipak se i za nepravde prema ljudima i za rješavanje socijalnih i egzistencijalnih pitanja ljudi treba predložiti ostvariv „framing“. Svakako rezultat vremena pohlepe i materijalizacije svih aspekata naših života. Konačno, rezultat neviđene moralne krize i pada *intelektualnog morala* posebno. Slažem se s onima koji su to davno kazali – jedina prava društvena kriza je kriza morala ljudi i njihovih zajednica.⁸ Dobro obično ima sputane ruke jer se uvijek od nečeg ustručava, zlo je slobodno jer se ni od čega ne ustručava (Tadeuz Kotarbinski). Dobar je komentar za tako davnu ali školsku postavku jednog od osnivača evropske sociologije, Emila Durkheima, koji veli: „Anomija se manifestira u doba ekonomske propasti, kada dolazi do raspada određenih društvenih slojeva, i kada se pojedinci nađu u situaciji koja je gora nego dotadašnja. Ako se ne prilagode nametnutim okolnostima i same ideje prilagođavanja smatraju neizdrživim, iskusiće patnju. Ako ne možete da se prilagodite, jedino što vam ostaje je da patite (...). Čovjek više ne zna šta je moguće a šta nije, šta je pravedno a šta nepravedno, koji su prohtjevi legitimni a koji nisu. Svaka grupa je okrenuta protiv svih ostalih, jer više ne postoji utvrđena hijerarhija i klasifikacija, slabi volja za životom (...). Uništava se socijalna integracija, uništava se solidarnost (...). Anomija je nemogućnost da nečemu u društvu date ime“ (prema: Srđa Popović 2010).

Na trenutak nas ova Durkheimova definicija vraća u misaono ozračje koje nije samo isprazna akademska definicija. Upravo suprotno toj pojednostavljenosti, tako klasično, tako tradicionalno i tako snažno definira naša lokalna i naša globalna stanja, naše globalne nedoumice i sve češće dileme o tome ko smo, šta smo, kamo idemo i šta nam je činiti dok se kao *homo sapiensi* sve teže penjemo uz Sinajsko gorje, a htjeli bismo jednostavno poput Sizifa reći kamenu prije kotrljanja: De, stani već jednom na pravo mjesto!

---

⁸ Možda je samo moguće pogasiti daljinske upravljače i skinuti konekcije te se u divlju šumu zaputiti. U zen budizmu i profinjenoj sufijskoj duhovnosti šuma ima velike iscjeliteljske moći. Tamo je čist kisik, čist ozon i netaknuta priroda. A mi je u prelijepoj BiH imamo na sve strane. Samo je ne vidimo. Sačekati ono što uistinu rade i opetuju kao legalne i legitime forme demokratije – izbore. Tad je uistinu svaki čovjek osoba i veoma neophodan i dragocjen učesnik neposredne demokratije i učesnik javne politike. A to jeste smisao demokratskih procesa. I promjena.

Odgovorni intelektualci Bosne duguju geniju bosanskohercegovačke dijahronije i sinhronije zrelu svijest o genezi žrtve kako bi shvatili i podržali političku pluralnost i kada na vlasti nisu njihovi osobni politički favoriti, da kao misleći odabranici omoguće spiritualizaciju (produhovljenje) puka, a ne da ga zaodijevaju vlastitim jezikom fraza. U javnom prostoru je sve ovo vrijeme bio očit nedostatak koherentnosti, *čestite intelektualne koherentnosti*. Nekoherentni intelektualni (pored medijskih) nastupi nisu Bosne vrijedni, mada Bosna „ni s njima dobija ni bez njih gubi“. Naime, pošto su nevjerni, rodnom prostoru, *intelektualno nevjerni*, najprije gube sami sebe. Bosna i Hercegovina sa tom intelektualnom nevjerom u nju samu, s njima tako profanim i nekoherentnim ne gubi skoro ništa, samo se historijska i smirena taloženja po njoj sliježu po ireverzibilnim i genijalnim zakonitostima savršene ekselencije. Intelektualac je neko ko je opisan znanjem i onaj ko mudro povezuje svoje znanje sa svojom ovisnošću od vrhunskog znanja i smiren je pred vlastitom ograničenošću u isto vrijeme. Pseudointelektualac ne posjeduje nijedno od ovih svojstava. On se uglavnom ponaša neodgovorno, *poput stampeda*, posebno u javnom prostoru, sve misleći bit će zaboravljeno zato što njegov neodgovoran ili promašen intelektualni govor neće povući za sobom kažnjavanje (osim u eshatonu), ali će svakako rezultati neodgovornog intelektualnog govora biti ništavni, ma kako mogu tehnički biti bučni, lažno moćni i manipulativni jer su u trenutku prisutni, trenutačni. Sve trenutačno je po definiciji partikularno, spektakularno i veoma često lažno.⁹ Sva nakaradnost intelektualnog javnog govora sadržana je u cinizmu, starom godinu dana, kako su ovakvi govornici previše gledali holivudske filmove (te su, kako rekosmo, brzo napustili svoje ranije ideje) pa su stoga pomislili kako je sve moguće, pa i konstrukcija državnog udara na tegobi bosanske sirotinje i neimaštine. BiH nije Hollywood, niti to može biti, pa je i ovo naknadno ishodišno „misaono prenemaganje“ još jedan rezultat neznanja osnovnih istina XXI stoljeća (sinhronija svakodnevice), ali i osnovno neznanje historije i dubine bosanskohercegovačke dijahronije, što smo na početku teksta isticali kao važan zakon validnog mišljenja. Flert sa katastrofom je uvijek poražavajući ili unaprijed propao govor. Stoga se nikada drvena sablja ne nosi u boj.¹⁰

---

⁹ U martu 2015. godine okončana je sudska istraga o neangažmanu prvog čovjeka SIPA-e, Državne agencije za zaštitu sistema i poretka Bosne i Hercegovine, Gorana Zubca, kojom je presuđen, prvostepeno za nereagiranje u vremenu paljenja Predsjedništva BiH, Vlade Kantona Sarajevo, Arhiva u Sarajevu te Općine Centar. Tom prilikom je na vidjelo izašao detalj – kako je specijalna jedinica bila spremna štititi Američku ambasadu, da je zatrebalo, ali ne i Predsjedništvo države Bosne i Hercegovine.

¹⁰ Ovo je asocijacija na stih iz mističnog poetskog opusa Dželaluddina Rumija *Mesnevi* (Ljiljan, Sarajevo, 1997, prema prijevodu šejha Fejzullaha Hadžibajrića).

Literatura

1. Alić, Sead (2012) *Masmediji: Zatvor bez zidova*, CFM, Zagreb.
2. Alić, Sead (2013) „Komunikacijski stampedo“, Sarajevski žurnal za društvena pitanja, br. 2, Sarajevo.
3. Baudrillard, Jean (2006) *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*, Naklada Ljevak, Zagreb.
4. Dizdarević, Zlatko (2014), „Dešavanja na Bliskom istoku i međunarodna sigurnost“, Ibn Sina, Sarajevo.
5. Dželaluddin, Rumi (1997) *Mesneviya*, I i II tom, Ljiljan, Sarajevo (prijevod Fejzullah Hadžibajrić).
6. Emoto, Masaru (2005) *The Hidden Messages in Water*, Tokio.
7. Fejzić-Čengić, Fahira (2014) *Stvarnost i mediji*, Dobra knjiga, Sarajevo.
8. Klaić, Bratoljub (1987) *Rječnik stranih riječi*, MH, Zagreb.
9. Komar, K. L. (1998) *Media Education in Third World in India: Strategies, Visions, Trends* (online).
10. Kunczik, M. (1994) *Violence and the Mass Media*, Bonn.
11. Popović, Srđa (2010) *One gorke suze posle*, Peščanik, Beograd.
12. Rother, I. (2008) *The Struggle for Literacy*, Detesting Enterprises Ltd.